

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Narodowe Centrum Badań i Rozwoju

Author: Marta Jończyk

Citation style: Jończyk Marta. (2013). Narodowe Centrum Badań i Rozwoju. W: A. Gronkiewicz, A. Ziółkowska (red.), "Agencje i podmioty podobne w strukturze administracji publicznej" (S. 164-175). Katowice : Forma Studio; Uniwersytet Śląski w Katowicach.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

1. Zagadnienia wstępne

Narodowe Centrum Badań i Rozwoju, podobnie, jak i większość polskich agencji rządowych, pojawiło się stosunkowo niedawno wraz z przejściem od modelu gospodarki centralnie planowanej do modelu gospodarki wolnorynkowej. Powstanie agencji było jednocześnie odpowiedzią na poszukiwania prawodawcy, których celem stanowiło odnalezienie efektywnych form organizacyjnych, w ramach których może funkcjonować administracja publiczna, a w których klasyczne organy administracji publicznej nie sprawdziłyby się.⁵⁴¹

Agencja ta działa, jako państwowa osoba prawna i jest państwową jednostką organizacyjną utworzoną w celu wspierania jednego z sektorów działalności publicznej, jakim jest nauka. Jest to konsekwencja posiadania przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju statusu jednostki sektora finansów publicznych i zakwalifikowania jej, tuż obok m.in. Agencji Rynku Rolnego, Agencji Rezerw Materiałowych, czy też Wojskowej Agencji Mieszkaniowej, do zbiorczej grupy agencji wykonawczych.⁵⁴²

Narodowe Centrum Badań i Rozwoju powołane zostało w 2007 roku, jako agencja wykonawcza Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, realizująca zadania z zakresu szeroko rozumianej polityki naukowej, naukowo-technicznej oraz innowacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej. Od momentu powstania stanowi podstawową platformę dialogu między środowiskiem nauki i biznesu.⁵⁴³ Pierwszym aktem regulującym działanie Centrum była ustawa z dnia 15 czerwca 2007 roku o Narodowym Centrum Badań i Rozwoju, która uchylona została 1 października 2010 roku. Aktem uchylającym była tu ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 roku o przepisach wprowadzających ustawy reformujące system nauki. Jednocześnie zastąpiono tę ustawę nową, również z dnia 30 kwietnia 2010 roku o Narodowym Centrum Badań i Rozwoju. Przeprowadzona w 2010 roku reforma nauki była konsekwencją krytycznie ocenianego stanu organizacyjnego oraz zasad finansowania nauki i techniki w Polsce.⁵⁴⁴ Równocześnie reforma ta pozwoliła Cen-

trum na większą swobodę w dysponowaniu środkami finansowymi w ramach strategicznego programu badań. Ponadto w 2011 roku Narodowe Centrum Badań i Rozwoju przejęło od Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego funkcję instytucji pośredniczącej w trzech programach operacyjnych, jakimi są: Kapitał Ludzki, Infrastruktura i Środowisko oraz Innowacyjna Gospodarka.⁵⁴⁵ Rozwiązanie to wyraźnie wskazuje na

541 Hauser R., Niewiadomski Z., Wróbel A. (red.), System Prawa Administracyjnego. Podmioty Administrujące, C.H. Beck, Warszawa 2011, str. 405.

542 Ibidem, str. 407, 409-410.

543 <http://www.ncbir.pl/o-centrum/>, [dostęp na dzień: 30 marca 2013].

544 Kosikowski C., Naprawa finansów publicznych w Polsce, Temida 2, Białystok 2011, str. 176.

545 W ramach programów operacyjnych przekazano kwotę ponad 4,1 mld euro, która jest przeznaczona m.in. na: infrastrukturę badawczą, rozbudowę i modernizację szkół wyższych, projekty badawczo-rozwojowe, a także na rozwój współpracy polskich przedsiębiorstw z sektorem badawczym. Narodowe Centrum Badań i Rozwoju odpowiedzialne jest za sprawne wypłacanie i rozliczanie przyznanych środków finansowych, a także za zapewnianie merytorycznego wsparcia dla beneficjentów realizujących projekty z funduszy Unii Europejskiej. Zob. szerzej: <http://www.ncbir.pl/fundusze-europejskie/>.

zainteresowanie władz publicznych powierzeniem specyficznych zadań jednostkom wyspecjalizowanym.

Misją Narodowego Centrum Badań i Rozwoju jest: „wsparcie polskich jednostek naukowych oraz przedsiębiorstw w rozwijaniu ich zdolności do tworzenia i wykorzystywania rozwiązań opartych na wynikach badań naukowych w celu nadania impulsu rozwojowego gospodarce i z korzyścią dla społeczeństwa.” Realizacja tej misji, wedle założeń agencji, ma przebiegać poprzez inicjowanie i finansowanie programów ukierunkowanych na rozwój naukowy i technologiczny, które nie tylko wzmocnią współpracę polskiej nauki z gospodarką, ale i także ułatwią polskim naukowcom pozyskiwanie środków finansowych z programów międzynarodowych oraz będą realnym wsparciem dla talentów naukowych i ułatwią wykorzystanie ich potencjału.⁵⁴⁶

2. Podstawy prawne funkcjonowania Narodowego Centrum Badań i Rozwoju

Zgodnie z art. 18 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 roku o finansach publicznych⁵⁴⁷, Narodowe Centrum Badań i Rozwoju jest agencją wykonawczą tworzoną na podstawie odrębnej ustawy w celu realizacji zadań państwa. Podstawowym aktem prawnym określającym status, ramową konstrukcję funkcjonowania, zadania agencji, a także jej miejsce w systemie scentralizowanej administracji jest ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 roku o Narodowym Centrum Badań i Rozwoju. Podstawy prawne określające byt polskich agencji są rozproszone w licznych ustawach, także i w tym przypadku ustawa z 30 kwietnia 2010 roku nie jest aktem w całości wyczerpującym opis statusu prawnego Centrum.

Szczególnym uzupełnieniem postanowień ustawowych jest Statut Narodowego Centrum Badań i Rozwoju nadany w drodze rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 9 września 2010 roku.⁵⁴⁸ W treści Statutu Centrum znajduje się określenie szczegółowego zakresu zadań oraz trybu pracy organów, a także opis organizacji wewnętrznej oraz wartość majątku, powyżej której rozporządzenie nim przez Dyrektora agencji wymaga zgody Rady Centrum. Pozostałymi aktami obecnie obowiązującymi, które dookreślają sposób i zakres działania Narodowego Centrum Badań i Rozwoju są:

- 1) Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 29 grudnia 2010 roku w sprawie niezbędnych elementów rocznego sprawozdania z działalności oraz rocznego i kwartalnego sprawozdania finansowego Narodowego Centrum Badań i Rozwoju,⁵⁴⁹
- 2) Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 września 2010 roku w sprawie miesięcznego wynagrodzenia Przewodniczącego oraz członków Rady Narodowego Centrum Badań i Rozwoju,⁵⁵⁰
- 3) Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 27 września 2010 roku w sprawie szczegółowych kryteriów wynagradzania pracowników Biura Narodowego Centrum Badań i Rozwoju,⁵⁵¹
- 4) Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia

⁵⁴⁶ <http://www.ncbir.pl/o-centrum/>, [dostęp na dzień: 30 marca 2013].

⁵⁴⁷ Dz.U.2009.157.1240.

⁵⁴⁸ Dz.U.2010.171.1153.

⁵⁴⁹ Dz.U.2010.9.44.

⁵⁵⁰ Dz.U.2010.178.1199.

⁵⁵¹ Dz.U.2010.181.1222.

28 października 2010 roku w sprawie warunków i trybu udzielania pomocy publicznej i pomocy de minimis za pośrednictwem Narodowego Centrum Badań i Rozwoju,⁵⁵²

- 5) Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 września 2010 roku w sprawie szczegółowego trybu realizacji zadań Narodowego Centrum Badań i Rozwoju,⁵⁵³
- 6) Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 4 stycznia 2011 roku w sprawie sposobu zarządzania przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju realizacją badań naukowych lub prac rozwojowych na rzecz obronności i bezpieczeństwa państwa,⁵⁵⁴
- 7) Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 29 września 2010 roku w sprawie konkursów na stanowiska Dyrektora i zastępcy Dyrektora Narodowego Centrum Badań i Rozwoju,⁵⁵⁵
- 8) Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 października 2010 roku w sprawie wysokości miesięcznego wynagrodzenia przewodniczącego oraz członków Komitetu Sterującego do spraw badań naukowych i prac rozwojowych w obszarze bezpieczeństwa i obronności państwa,⁵⁵⁶
- 9) Załącznik do uchwały nr 164/2011 Rady Ministrów z dnia 16 sierpnia 2011 r. dotyczący Krajowego Programu Badań,
- 10) Zarządzenie nr 13/2013 Dyrektora Narodowego Centrum Badań i Rozwoju w sprawie ustanowienia Regulaminu Organizacyjnego Biura Narodowego Centrum Badań i Rozwoju.

Szczególną uwagę warto poświęcić również Kodeksowi Etycznemu⁵⁵⁷ agencji, który stworzony został w celu wyznaczania standardów zachowań pracowników i kierownictwa Centrum. Należy jednak podkreślić, iż Kodeks ten nie zastępuje ogólnie obowiązujących norm oraz prawa, a stanowi niejako przewodnik prawidłowych wartości i zasad, który ma służyć rozwojowi Centrum, jako instytucji godnej zaufania. Kodeks Etyczny Centrum wskazuje na dziewięć podstawowych zasad, takich jak: celowość, legalność działań, profesjonalizm, przejrzystość, odpowiedzialność za działania i decyzje, bezstronność i równość w traktowaniu Beneficjentów Centrum, przyjazność środowiska pracy, współdziałanie oraz dążenie do rozwoju organizacji, czyli dbanie o nowoczesność rozwiązań, sprawność systemów i procedur, czy też ograniczenie zbędnej biurokracji.

3. Struktura organizacyjna Narodowego Centrum Badań i Rozwoju

Narodowe Centrum Badań i Rozwoju jest wyodrębnionym prawnie podmiotem, który działa poprzez swoje organy. Wszelkie akty woli osób wchodzących w skład organów Centrum, uznawane są przez prawo za akty woli agencji, pod warunkiem, że dane działanie mieści się w ramach uprawnień tegoż organu.

Struktura organizacyjna Narodowego Centrum Badań i Rozwoju opiera się na trzech podstawowych organach, którymi są: Dyrektor Centrum, Rada Centrum oraz Komitet Sterujący.

552 Dz.U.2010.215. 1411.

553 Dz.U.2010.178. 1200.

554 Dz.U.2010.18. 91.

555 Dz.U.2010.184.1242.

556 Dz.U.2010.205.1361.

557 <http://www.ncbir.pl/o-centrum/kodeks-etyczny/>, [dostęp na dzień: 30 marca 2013].

Opis organów agencji oraz ich kompetencji znajduje się w rozdziale drugim ustawy o Narodowym Centrum Badań i Rozwoju z 30 kwietnia 2010 roku, a także w rozdziale drugim Statutu Centrum, gdzie zawarty został ich szczegó-

łowy zakres zadań i tryb pracy. Ponadto za obsługę administracyjną agencji odpowiedzialne jest Biuro Centrum.

Organem o kluczowym znaczeniu jest Dyrektor Centrum, który jest organem wykonawczym oraz zarządzającym. Kieruje on działalnością agencji, a w szczególności podejmuje decyzje w sprawach związanych z realizacją i podziałem środków finansowych. Poza tym samodzielnie dokonuje czynności prawnych w imieniu Centrum i reprezentuje je na zewnątrz. Dyrektora wyłania się w drodze konkursu, a następnie jest on powoływany oraz odwoływany przez ministra właściwego do spraw nauki. Dyrektor uprawniony jest do powołania maksymalnie dwóch zastępców spośród kandydatów wyłonionych w drodze konkursu. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 29 września 2010 roku w sprawie konkursów na stanowiska Dyrektora i zastępcy Dyrektora Narodowego Centrum Badań i Rozwoju określa w sposób szczegółowy regulaminy wyżej wymienionych konkursów, sposób publikacji informacji o konkursie, sposób wyłaniania komisji konkursowej, a także metodę dokumentowania przez kandydatów spełniania wymagań dotyczących posiadanego doświadczenia i kwalifikacji. Zarówno konkurs na Dyrektora, jak i na jego zastępcę odbywają się w dwóch etapach. Pierwszy z nich obejmuje ocenę formalną zgłoszeń, a także ocenę merytoryczną stopnia spełnienia przez kandydatów warunków dotyczących doświadczenia zawodowego. Kolejny etap to ocena kwalifikacji zawodowych oraz predyspozycji poszczególnych kandydatów do zarządzania zespołami ludzkimi, a także rozwoju kapitału ludzkiego zespołów pracowniczych. W przypadku konkursu na dyrektora, komisja konkursowa powoływana jest przez ministra właściwego do spraw nauki, natomiast w przypadku konkursu na jego zastępcę przez samego Dyrektora Centrum. W terminie 3 dni od zakończenia drugiego etapu, komisja konkursowa zobligowana jest do przedstawienia ministrowi właściwemu do spraw nauki uchwały, której treścią jest wskazanie kandydata odpowiednio na stanowisko Dyrektora Centrum, jak i jego zastępcy. W tym samym terminie, komisja przekazuje także kandydatom wyniki oceny ustalonej na podstawie przeprowadzonej rozmowy kwalifikacyjnej.

Przepis artykułu 5 ustawy o NCBR określa pięć wymogów stawianych przed kandydatami na stanowisko Dyrektora. Ich spełnienie musi być łączne, a należą do nich: korzystanie przez kandydata z pełni praw publicznych, brak prawomocnego skazania za umyślne przestępstwo lub przestępstwo skarbowe, posiadanie co najmniej stopnia naukowego doktora, znajomość języka angielskiego w stopniu umożliwiającym swobodne porozumiewanie się, a także posiadanie co najmniej 5-letniego doświadczenia w kierowaniu zespołami pracowniczymi oraz w sektorze badawczo-rozwojowym, gospodarczym, bądź finansowym. Kadencja Dyrektora oraz jego zastępców wynosi 4 lata z możliwością jednej reelekcji.

Odwołanie Dyrektora Narodowego Centrum Badań i Rozwoju następuje na skutek spełnienia jednej z przesłanek z art. 9 ustawy o NCBR, którymi są: złożenie rezygnacji przez Dyrektora, utrata zdolności do pełnienia obowiązków na skutek długotrwałej choroby, która trwa co najmniej 6 miesięcy, działanie niezgodne z prawem, zasadami rzetelności, gospodarności, celowości oraz zasadami etyki naukowej, czy też utrata pełni praw publicznych bądź skazanie prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo lub przestępstwo skarbowe. Ponadto minister właściwy do spraw nauki może odwołać Dyrektora w przypadku braku zatwierdzenia rocznego sprawozdania finansowego Centrum lub braku jego przedstawienia w terminie do dnia 31 marca roku następującego po roku obrotowym.

Do zadań Dyrektora należy przygotowywanie pięciu podstawowych dokumentów Centrum. Pierwszym z nich jest projekt rocznego planu finansowego agencji, który pozytywnie zaopiniowany przez Radę ma być w terminie do 31 grudnia każdego roku przedstawiony do zatwierdzenia ministrowi właściwemu do spraw nauki. Kolejnym aktem jest projekt rocznego planu działalności Centrum, który również musi zostać przedstawiony właściwemu ministrowi. Pozostałe akty tworzone przez Dyrektora to: okresowe i końcowe sprawozdania z realizacji strategicznych programów badań naukowych i prac rozwojowych, roczne sprawozdanie z działalności Centrum oraz roczne i kwartalne sprawozdania finansowe. Ponadto Statut NCBR do zadań Dyrektora dodaje także: przygotowywanie i przedstawianie Ministrowi planu ewaluacji, występowanie do Ministra z wnioskami o przyznanie dotacji celowych, sprawowanie nadzoru nad wykonywaniem projektów, zawieranie umów, a także dokonywanie czynności w sprawach z zakresu prawa pracy wobec pracowników oraz wykonywanie wszelkich innych zadań wynikających z ustawy o NCBR.

Kolejnym ważnym organem Narodowego Centrum Badań i Rozwoju jest kolegialna Rada Centrum składająca się z 29 członków powoływanych przez ministra właściwego do spraw nauki na okres 4 lat, przy czym co 2 lata następuje wymiana piętnastu członków. Ponadto ta sama osoba może pełnić swoją funkcję w Radzie nie dłużej niż przez dwie kadencje. Członkowie Rady powoływani są spośród kandydatów zajmujących się dziedzinami biznesu i nauki i są to: osoby wskazane przez środowiska naukowe, które posiadają co najmniej stopień naukowy doktora oraz aktywnie prowadzą badania naukowe lub prace rozwojowe, ponadto dziesięciu kandydatów powoływanych jest także spośród aktywnych zawodowo osób wskazanych przez środowiska społeczno-gospodarcze i finansowe. Skład ten uzupełnia się jeszcze o osoby będące pracownikami administracji rządowej, wskazane przez ministrów właściwych do spraw gospodarki, łączności, nauki, rolnictwa, rozwoju regionalnego, środowiska, transportu, wewnętrznych, zdrowia, a także przez Ministra Obrony Narodowej. Poza Radą w jej pracach mogą również uczestniczyć, jako instytucje z głosem doradczym: Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej oraz po jednym przedstawicielu wyznaczonym przez odpowiednich ministrów.⁵⁵⁸

Artykuł 12 pkt. 2 ustawy o NCBR wskazuje, iż na stanowisko członka Rady Centrum może być powołana osoba, która łącznie spełnia trzy podstawowe przesłanki, a mianowicie korzysta z pełni praw publicznych, nie jest skazana prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo lub przestępstwo skarbowe oraz posiada niezbędną wiedzę oraz doświadczenie zawodowe w zakresie działalności badawczo-rozwojowej i innowacyjnej. Pracami Rady kieruje przewodniczący wybierany spośród jej członków, do którego obowiązków należy między innymi zwoływanie posiedzeń w miarę potrzeb, nie rzadziej jednak niż raz na dwa miesiące.

Rada Centrum działa, jako ciało doradcze i opiniotwórcze oraz wypowiada się w sprawach określania proponowanych zadań badawczych służących realizacji strategicznych programów badań naukowych i rozwojowych, warunków konkursów na wykonanie prac badaw-

558 Są to przedstawiciele ministrów właściwych do spraw: budownictwa, lokalnego planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa, finansów publicznych, pracy, rodziny, a także zabezpieczenia społecznego.

czych oraz wszelkich innych zadań wynikających z ustawy o NCBR. Wszystkie opinie wydawane są przez Radę w drodze

uchwały podjętej bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy liczby członków. Rada posiada decydujący głos w zakresie ustanawiania składu zespołów ekspertów i rozporządzania majątkiem Centrum. Na etapie projektu opiniuje również roczny plan finansowy oraz roczny plan działalności Centrum. Ponadto wyraża swoje opinie w sprawach sprawozdań z realizacji strategicznego programu badań naukowych i prac rozwojowych oraz realizacji innych zadań wykonywanych przez Centrum.

Statut NCBR przewiduje, że dla realizacji zadań Rady przewodniczący powołuje spośród jej członków komisje, które zajmują się między innymi finansami, realizacją strategicznych programów badań naukowych i prac rozwojowych, a także wszelkimi innymi zadaniami Rady. Powoływana jest również komisja odwoławcza, której zadaniem jest rozpatrywanie odwołań od decyzji Dyrektora Centrum w sprawie przyznania lub odmowy przyznania środków finansowych na wykonywanie projektów.

Organem koordynującym realizację badań naukowych lub prac rozwojowych na rzecz obronności i bezpieczeństwa państwa jest Komitet Sterujący w skład, którego wchodzi przedstawiciele środowisk gospodarczych reprezentujących przemysł obronny, sektor energetyczny, technologii informatycznych i komunikacyjnych, a także przedstawiciel Ministra Obrony Narodowej, przedstawiciel ministra właściwego do spraw nauki, spraw wewnętrznych oraz przedstawiciel Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Kandydaci muszą spełniać te same warunki, co kandydaci na członków Rady oraz dodatkowo muszą posiadać poświadczenie bezpieczeństwa, które upoważnia do dostępu do informacji niejawnych, oznaczonych klauzulą "tajne." Obowiązek posiadania poświadczenia bezpieczeństwa przez członków Komitetu Sterującego jest konsekwencją możliwości dostępu do informacji, których nieuprawnione ujawnienie, mogłoby spowodować poważną szkodę dla Rzeczypospolitej Polskiej. Szkada ta między innymi mogłaby doprowadzić do uniemożliwienia realizacji zadań związanych z ochroną suwerenności lub porządku konstytucyjnego, bądź też przynieść straty znacznych rozmiarów w interesach ekonomicznych naszego kraju. Kadencja Komitetu trwa 4 lata, a w posiedzeniach, które odbywają się nie rzadziej niż raz na dwa miesiące, może uczestniczyć z głosem doradczym przedstawiciel Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Główne zadania Komitetu Sterującego dotyczą spraw obronności i bezpieczeństwa państwa i polegają między innymi na określaniu zakresów tematycznych badań naukowych lub prac rozwojowych, przygotowywaniu i przedstawianiu Ministrowi do zatwierdzenia projektów strategicznych, koordynowaniu realizacji tych badań lub prac, a także przygotowywaniu propozycji podziału środków finansowych i ogłaszaniu konkursów na wykonanie projektów.⁵⁵⁹

Pracownicy Biura Centrum odpowiedzialni za obsługę administracyjną agencji, zatrudniani są na podstawie otwartego i konkurencyjnego naboru. Zgodnie z art. 20 pkt. 2 ustawy o NCBR, ogłoszenie o naborze zamieszcza się na stronie podmiotowej Centrum w Biuletynie Informacji Publicznej, a także w miejscu powszechnie dostępnym w siedzibie agencji. Pracownicy Biura wynagradzani są ze względu na zakres powierzonych im zadań oraz kwalifikacje niezbędne do ich wykonywania, przy czym szczegółowe kryteria wynagradzania określa rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa wyższego z 27 września 2010 roku.

⁵⁵⁹ Szczegółowy katalog zadań Komitetu Sterującego znajduje się w art. 17 ustawy o Narodowym Centrum Badań i Rozwoju, a także w art. 8 pkt. 2 Statutu Narodowego Centrum Badań i Rozwoju.

4. Zadania Narodowego Centrum Badań i Rozwoju

Narodowe Centrum Badań i Rozwoju zostało powołane do realizacji polityki państwa w zakresie finansowania badań stosowanych, mających strategiczne znaczenie dla rozwoju Polski i jej bezpieczeństwa, co odróżnia je od Narodowego Centrum Nauki, które udziela finansowania na badania podstawowe. Centrum ma stanowić swoistego rodzaju katalizator zmian w obszarze współpracy nauki i przemysłu.⁵⁶⁰

Na podstawie ankiet skierowanych do praktyków z sektora nauki i biznesu w 2010 roku, wyłoniono osiem strategicznych tematów dla polskiej nauki, techniki i gospodarki. Wśród nich wyróżniono: gospodarkę wodną, systemy bezpieczeństwa, diagnostykę medyczną, zaawansowany przemysł, leki generyczne, onkologię, biotechnologię w rolnictwie oraz transport. Podkreśla się, iż programy strategiczne powinny odpowiadać realnym potrzebom gospodarczym i społecznym naszego kraju.⁵⁶¹

Zadaniom Narodowego Centrum Badań i Rozwoju poświęcony został rozdział trzeci oraz czwarty ustawy z dnia 30 kwietnia o NCBR. Przepis artykułu 27 wskazuje, że główną powinnością Centrum jest zarządzanie strategicznymi programami badań naukowych i pracami rozwojowymi, a także ich finansowanie, bądź współfinansowanie. Z definicji legalnej znajdującej się w art. 2 wynika, iż strategiczny program badań naukowych i prac rozwojowych to program określony w ramach jednego ze strategicznych kierunków badań naukowych lub prac rozwojowych, który znajduje się w Krajowym Programie Badań. Ten natomiast stanowi założenia polityki naukowo – technicznej i innowacyjnej państwa i do porządku prawnego wprowadzany jest uchwałą Rady Ministrów wydawaną na podstawie art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 roku o zasadach finansowania nauki.

Podkreśla się, że strategicznym celem rozwoju polskiej nauki jest jej wykorzystanie dla podniesienia poziomu cywilizacyjnego Polski, m.in. poprzez pełniejsze wdrożenie jej wyników w edukacji, gospodarce i kulturze. Natomiast podstawą realizacji tegoż celu są w równym stopniu: wzrost nakładów na działalność badawczo-rozwojową w Polsce, a także ustalenie nowych i lepiej dostosowanych do dzisiejszych warunków, zasad wykorzystania tych nakładów. Krajowy Program Badań stanowi jeden ze środków realizacji tego celu, ukierunkowując strumień finansowania badań naukowych i prac rozwojowych na te dziedziny i dyscypliny naukowe, które mają największy wpływ na rozwój społeczny i gospodarczy naszego kraju. Uchwalony w 2011 Krajowy Program Badań obejmuje siedem strategicznych, interdyscyplinarnych kierunków, którymi są: nowe technologie w zakresie energetyki, choroby cywilizacyjne, nowe leki oraz medycyna re-

560 Szewczyk R., Piwiński J., Missala T., Kacprzyk J., Tomasiak J., Woźniak A., Salach J., Iwasińska-Kowalska O., Winiarski W., Kłoda R., Komorowska M., Zadrozny S., Foresight priorytetowych, innowacyjnych technologii na rzecz automatyki, robotyki i techniki pomiarowej. Metodologia, analizy i diagnoza stanu obecnego, PIAP, Warszawa 2008, str. 32-33.

561 Waltoś S., Rozmus A., Kariera naukowa w Polsce. Warunki prawne, społeczne i ekonomiczne, Wolters Kluwer, Warszawa 2012, str. 231.

562 Załącznik do uchwały nr 164/2011 Rady Ministrów z dnia 16 sierpnia 2011 roku.

ne, nowe leki oraz medycyna regeneracyjna, nowoczesne technologie materiałowe, zaawansowane technologie informacyjne, telekomunikacyjne i mechatroniczne, środowisko naturalne, rolnictwo i leśnictwo, społeczny i gospodarczy rozwój Polski, a także bezpieczeństwo i obronność państwa.⁵⁶²

Ważnym zadaniem określonym w art. 29 ustawy o NCBR jest pobudzenie inwestowania przez przedsiębiorców w działalność badawczo-rozwojową, tak by sektor ten wspomógł finansowanie ośrodków badawczych i tym samym odciążył budżet państwa. Centrum wykonuje to zadanie poprzez współfinansowanie operacji prowadzonych przez podmioty, które posiadają realną zdolność do zastosowania wyników projektów w praktyce. Art. 30 ustawy o NCBR określa także inne zadania Centrum wśród, których znajduje się wspieranie komercjalizacji wyników badań naukowych oraz wszelkich innych form wspomagających ich transfer do gospodarki naszego kraju. Przy tym zadaniu oraz przy inicjowaniu i realizacji programów obejmujących finansowanie, a także przygotowanie do wdrożenia wyników badań i prac, Centrum może współpracować z podmiotami krajowymi i zagranicznymi. Przede wszystkim agencja może być partnerem umów o wspólne przedsięwzięcie, a także współnikiem, udziałowcem lub akcjonariuszem spółek z siedzibą w Polsce bądź za granicą po otrzymaniu zgody ministra właściwego do spraw nauki. Ponadto Narodowe Centrum Badań i Rozwoju bierze czynny udział w realizacji międzynarodowych programów badań, w których współfinansowanie jest ze środków zagranicznych, w tym pochodzących z Unii Europejskiej. Wszelkie prace Centrum dla skuteczniejszej realizacji, wymagają upowszechnienia w środowisku naukowym i gospodarczym informacji o planowanych i ogłaszanych konkursach na wykonanie projektów finansowanych przez agencję. To nieocenione zadanie Narodowego Centrum Badań i Rozwoju wykonywane jest przede wszystkim poprzez zamieszczanie ogłoszeń w Biuletynie Informacji Publicznej, liczne reklamy i informacje znajdujące się na oficjalnej stronie internetowej Centrum, a także poprzez współpracę z osobami z kręgu nauki i gospodarki. Dodatkowo, w celu promocji działań Centrum istotne jest także popularyzowanie zrealizowanych już przez nie zadań, co odbywa się w taki sam sposób, jak w przypadku promocji nowych projektów, a także w ramach konferencji, szkoleń, czy też warsztatów i publikacji drukiem.

Rozdział czwarty ustawy o Narodowym Centrum Badań i Rozwoju poświęcony został trybom realizacji zadań agencji. Poszczególne etapy urzeczywistnienia danego zadania polegają na:

1. określeniu zakresów tematycznych programów, terminów i warunków realizacji,
2. ogłoszeniu odpowiednich konkursów,
3. ocenie i wyborze wniosków,
4. zawarciu umów o wykonanie projektów i ich finansowanie,
5. nadzorze nad wykonaniem projektu i co najważniejsze odbiorze projektu, jego ocenie i rozliczeniu finansowym.

Pierwszy etap, a zatem wybór zakresu tematycznego, terminów i warunków programu należy do Dyrektora Centrum, który następnie przedstawia to do zatwierdzenia Radzie Centrum. Kolejny etap dotyczy organizacji i przeprowadzenia konkursu, który ma za zadanie wytypować wykonawców projektów. Konkurs ogłaszany jest przez Dyrektora, który ustala i ogłasza również regulamin konkursu. Ogłoszenie o konkursie zamieszcza się w co najmniej jednym dzienniku o zasięgu ogólnopolskim, na stronie internetowej Centrum, w Biuletynie Informacji Publicznej, a także na stronie ministra właściwego do spraw nauki. Termin do składania wniosków przez wykonawców określony w ogłoszeniu o konkursie nie może być krótszy niż miesiąc od dnia opublikowania ogłoszenia. Podmiotami uprawnionymi do wzięcia udziału w konkursie na wykonanie projektów są:

- jednostki naukowe,
- konsorcja naukowe,
- sieci naukowe i jednostki organizacyjne uczelni, które nie są podstawowymi jednostkami organizacyjnymi,
- centra naukowo-przemysłowe,
- centra Polskiej Akademii Nauk,
- centra naukowe uczelni,
- biblioteki naukowe,
- przedsiębiorcy, którzy posiadają status centrum badawczo-rozwojowego oraz prowadzący badania naukowe w innej formie,
- jednostki organizacyjne, która ma osobowość prawną oraz siedzibę na terytorium naszego kraju,
- osoby fizyczne.

Podmioty te ponadto są zobligowane do przedłożenia oświadczenia o niefinansowaniu i nieubieganiu się o finansowanie zadań objętych wnioskiem ze środków pochodzących z innych źródeł. Trzeci etap polega na ocenie i wyborze wniosków, w którym nieoceniony staje się zespół ekspertów. Eksperci powoływani są przez Dyrektora Centrum spośród wybitnych przedstawicieli środowisk naukowych, gospodarczych i finansowych, w tym także ekspertów zagranicznych. Ich głównym zadaniem jest ocena złożonych wniosków oraz przygotowanie i przekazanie Dyrektorowi listy rankingowej tych wniosków, które zostały pozytywnie zaopiniowane. Przy opiniowaniu wniosków eksperci biorą pod uwagę w szczególności dwa kryteria, a mianowicie: możliwość zastosowania wyników projektu w gospodarce lub innego praktycznego wykorzystania, a także stopień w jakim wykonanie danego projektu może się przyczynić do osiągnięcia celów strategicznych programów badań naukowych i prac rozwojowych, a także innych zadań Centrum. Pozostałe kryteria oceny dotyczą takich kwestii, jak: wartość naukowa projektu, innowacyjność rozwiązania, dotychczasowy dorobek wykonawców, zasadność planowanych kosztów, współpraca przy wykonywaniu projektu między innymi z jednostkami naukowymi i przedsiębiorcami, posiadanie odpowiednich zasobów, zarówno materialnych, jak i ludzkich, niezbędnych do wykonania projektu, a także przewidywanych efektów ekonomicznych przedsięwzięcia. Dyrektor w zakresie kryteriów ocen wniosków ma kompetencję do poszerzenia ich katalogu. Etap czwarty obejmuje zawarcie umowy o wykonanie projektu i jego finansowanie. Jednakże zawarcie takiej umowy poprzedza wydanie decyzji przez dyrektora Centrum, od której wnioskodawcy przysługuje odwołanie do komisji odwoławczej Rady Centrum, a w przypadku projektów odnoszących się do obronności i bezpieczeństwa państwa, do Komitetu Sterującego. Termin odwołania wynosi 14 dni od dnia doręczenia decyzji, natomiast termin maksymalny rozpatrzenia takiego odwołania wynosi trzy miesiące.

Na decyzję wydaną przez komisję odwoławczą Rady lub Komitetu Sterującego, przysługuje skarga do sądu administracyjnego wnoszona na zasadach ogólnych. Umowa zawarta z wykonawcą o wykonanie i finansowanie projektu określa jego zakres tematyczny, termin i warunki wykonania, wysokość środków finansowania oraz tryb ich przydziału, warunki sprawowania nadzoru przez Centrum, sposób finansowego rozliczenia, a także zakres i sposób końcowej oceny merytorycznej i warunki udostępnienia i rozpowszechnienia efektów wykonanych projektów. Dodatkowo umowa ta może odnosić się także do zakresu praw

stron wynikających z przyznania praw autorskich, pokrewnych i praw własności przemysłowej. Ostatni etap opisuje nadzór nad wykonaniem projektu. Instytucja ta opisana została w art. 42 ustawy o NCBR i swoim zakresem obejmuje przede wszystkim ocenę okresowych raportów z wykonania danego projektu oraz kontrolę w siedzibie wykonawcy przez zespół kontrolujący. Ponadto Dyrektor Centrum ma uprawnienia do wstrzymania finansowania projektu, jeżeli wydatkowanie środków było niezgodne z umową lub na danym etapie realizacji projektu nie osiągnięto założonych wyników. Wstrzymanie to trwa do czasu wyjaśnienia nieprawidłowości. Dyrektor może także przerwać finansowanie projektu, w sytuacji wydatkowania przez wykonawcę środków finansowych niezgodnie z umową lub nieterminowego, czy też nienależytego wykonywania umowy. Przerwanie finansowania ma również miejsce w szczególności, gdy specjalna komisja Rady do spraw realizacji strategicznych programów badań naukowych i prac rozwojowych bądź do spraw realizacji innych zadań Centrum, czy też Komitet Sterujący przy projektach dotyczących obronności i bezpieczeństwa kraju, wyda zdanie opinii stwierdzające zmniejszenie zakresu rzeczowego realizowanego projektu. Końcowa ocena merytoryczna polega na przeprowadzeniu kontroli zgodności wykonania z warunkami określonymi w umowie, czego dokonują eksperci. Następnie ocena ta trafia do Dyrektora Centrum, który dokonuje przyjęcia i oceny wyników projektu.

Narodowe Centrum Badań i Rozwoju, jako państwowa osoba prawna w realizacji zadań wykorzystuje prawne formy wywodzące się tak ze sfery prawa prywatnego, jak i publicznego. Specyfika tej jednostki, jak i innych agencji wykonawczych polega na tym, że formy prawa prywatnego są dominujące, a oparcie działalności Centrum na wykorzystaniu głównie czynności cywilnoprawnych sprawia, że jest to forma organizacyjna wyróżniająca się na tle innych podmiotów szeroko rozumianego aparatu administracyjnego. Podkreślenia wymaga jednak stwierdzenie, że Centrum pozostaje w dalszym ciągu podmiotem o charakterze publicznoprawnym, co przejawia się w takich formach działania administracji, jak decyzja administracyjna, czy też czynności materialno-techniczne.⁵⁶³

Swoistej kontroli wyników swoich prac, Centrum dokonuje poprzez prowadzenie systematycznej ewaluacji realizowanych strategicznych programów badań naukowych i prac rozwojowych oraz innych zadań agencji, w tym także ocen ich wpływu na rozwój polskiej gospodarki oraz nauki. Plan ewaluacji przedstawiany jest przez Dyrektora Centrum ministrowi właściwemu do spraw nauki wraz z informacją o jego wynikach.

Zagadnieniem równie istotnym dla właściwego wykonywania zadań Narodowego Centrum Badań i Rozwoju jest kwestia nadzoru. Na podstawie art. 34 ustawy o NCBR nadzór nad działalnością agencji wykonuje minister właściwy do spraw nauki według kryteriów: legalności, gospodarności i rzetelności. Minister uprawniony jest w zakresie swojego nadzoru do sprawowania kontroli na zasadach oraz trybie określonym w przepisach dotyczących kontroli w administracji rządowej. Główną kompetencją Ministra w tym zakresie jest zatwierdzanie rocznego planu działalności oraz rocznego planu finansowania Centrum, a także wszelkich ich zmian. Zatwierdza ponadto kwartalne i roczne sprawozdania finansowe, przyjmuje okresowe i końcowe sprawozdania z realizacji strategicznych programów badań naukowych i prac rozwojowych oraz z realizacji wszelkich innych zadań podejmowanych przez Centrum.

⁵⁶³ Hauser R., Niewiadomski Z., Wróbel A. (red.), System Prawa Administracyjnego..., str. 412.

Przy omawianiu zadań Centrum oraz ich realizacji, konieczne jest zwrócenie uwagi na gospodarkę finansową agencji. Zagadnieniu temu poświęcony został rozdział piąty ustawy o NCBR. Artykuł 46 ustawy wskazuje, że przychody Centrum opierają się na dotacjach celowych oraz dotacjach podmiotowych. Pierwsze z nich przyznawane są w dwóch sytuacjach, po pierwsze służą realizacji strategicznych programów badań naukowych i prac rozwojowych, innych zadań oraz projektów dotyczących obronności i bezpieczeństwa państwa, a po drugie finansują lub dofinansowują koszty inwestycji dotyczących obsługi realizacji tychże właśnie programów i prac rozwojowych. Dotacje podmiotowe natomiast służą pokryciu bieżących kosztów zarządzania realizowanych przez Centrum zadań, w tym kosztów wynagrodzenia ekspertów. Przychody Centrum opierają się nie tylko na środkach pochodzących ze Skarbu Państwa, ale również innych źródłach, takich jak: budżet Unii Europejskiej, tytuły z realizacji innych zadań, międzynarodowe programy badawcze, komercjalizacja wyników prowadzonych badań i prac, odsetki od wolnych środków przekazanych w depozyt, a także zapisy i darowizny. Należy podkreślić, iż Centrum prowadzi samodzielną gospodarkę finansową na podstawie rocznego planu finansowego i upoważnione jest do tworzenia funduszu statutowego oraz funduszy przewidzianych w odrębnych ustawach.

5. Podsumowanie

Szczególne zadanie Centrum, jakim jest rozwój innowacyjności w Polsce i przede wszystkim współpraca sektora nauki z biznesem, podkreślane jest również przez polskie media. Artur Osiecki w „Rzeczpospolitej” wskazuje, iż Narodowe Centrum Badań i Rozwoju stało się najważniejszą instytucją dzielącą dotacje unijne i krajowe na badania firm oraz jednostek naukowych. Jak jednak zaznacza prof. dr hab. inż. Krzysztof Jan Kurzydłowski, obecny dyrektor Centrum, wszelkie efekty inwestycji poczynionych przy udziale Centrum ukazują się z opóźnieniem, co jest naturalną kolejną rzeczą.⁵⁶⁴

Pod koniec 2011 roku Centrum miało pod swoimi skrzydłami około 3000 projektów związanych z badaniami naukowymi. Liczba ta stale wzrasta, a większość z nich jest dalej w toku realizacji. Narodowe Centrum Badań i Rozwoju w ramach jednego z trzech programów zasilanych z budżetu Unii Europejskiej - Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, realizuje jeden z największych projektów - Dolnośląskie Centrum Materiałów i Biomateriałów. Dzięki temu we Wrocławiu powstaje kompleks ponad 60 nowoczesnych laboratoriów, w których naukowcy będą realizować badania biotechnologiczne, prace nad zaawansowanymi technologiami medycznymi oraz nad nowatorskimi materiałami, w tym nanomateriałami. Za pomocą Centrum, firma Avio Polska z Bielska-Białej opracowała i produkuje łopatki do turbiny niskiego ciśnienia, które są elementem jednego z najnowocześniejszych silników lotniczych świata napędzającego wielkie pasażerskie Boeingi. Dzięki uzyskanemu wsparciu w ramach programu krajowego IniTech być może już niebawem osoby niewidome oraz niedowidzące będą mogły korzystać z systemu Mówiących Map, które opracowują naukowcy z Wydziału Elektroniki, Telekomunikacji i Informatyki Politechniki Gdańskiej wraz z elbląską firmą OPEGIEKA. Również osoby

564 Osiecki A., Przełom za pięć - sześć lat, "Rzeczpospolita" [online], http://www.ncbir.pl/gfx/ncbir/userfiles/_public/monitoring/sty-czen_2012/przełom_za_piec__szesc_lat.pdf, [dostęp na dzień: 20 kwietnia 2013].

pracujące w kopalniach będą mogły czuć się bezpieczniej dzięki współpracy Głównego Instytutu Górniczo-Kopalniczego w Katowicach z innymi instytucjami oraz uczelniami w ramach strategicznego projektu badawczego „Poprawa bezpieczeństwa pracy w kopalniach.” Narodowe Centrum Badań i Rozwoju w swojej pracy nie zapomina także o tym, iż tworzenie i wdrażanie innowacyjnych technologii wymaga dużej liczby bardzo dobrze wykształconych fachowców. Chcąc ułatwić naukowcom pracę wspiera działalność 16 polskich uczelni oraz innych instytucji w ramach strategicznego projektu badawczego - SYNAT, którego celem jest opracowanie platformy tworzącej podstawę do stworzenia portalu oferującego dostęp do wszystkich polskich, a także zagranicznych zasobów publikacji naukowych.⁵⁶⁵

Realizowane przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju projekty obejmują naprawdę liczne dziedziny życia. Wspierają nie tylko środowisko naukowców oraz przedsiębiorców dla ich wyłącznych zysków, lecz przyczyniają się do ogólnego rozwoju naszego kraju. Pomagają wdrażać nowe pomysły, jak i rewolucjonizować stare. Zwracając uwagę na ilość powstałych projektów, a także na liczbę chętnych na ich realizację, można wywnioskować, iż Centrum stało się najważniejszym podmiotem wspierającym rozwój innowacyjności w Rzeczypospolitej Polskiej.

⁵⁶⁵ http://www.ncbir.pl/gfx/ncbir/userfiles/_public/monitoring/publikacje/raporty/raport_ok_pl.pdf [dostęp na dzień: 11 maja 2013].